

GAZİANTEP FOLKLORU

Derleyen ve yazar: Ferruh Arsunar; Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü yayınlarından, Seri II, Sayı 7, 318 sayfa, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1961.

Halk kültürümüzü araştırma ve inceleme konusunda Gaziantep bir çok vilâyetlere nisbetle talihli sayılır.

Ömer Asım Aksoy'un büyük bir emek mahsulü olan "Gaziantep Ağzı" adlı eserinden sonra Ferruh Arsunar, bu şehirle çevresinin folklorunu başka bir yonden ele almış bulunuyor.

Ferruh Arsunar, bir musiki folklorcusudur. Uzun yıllar Anadolu'da köy köy, oba oba dolaşarak zengin malzeme toplamış mütevazî bir sanatkârdır. Onun, halk türkülerimizi notaya almakta gösterdiği kabiliyet ve hüner, merhum Gazimihal gibi musiki tarihçileri tarafından kabul ve teslim edilmiş bir gerçektir.

İşte böyle bir hazırlıktan gelen Ferruh Arsunar'ın, "Gaziantep Folkloru" adını taşıyan kitabı, Hâmit Z. Koşay'ın bir önsözü ile başlıyor.

Hâmit Z. Koşay, okuyucuya bir anahtar vazifesi gören bu önsözünde, yazarın kısaca hayatını, musiki alanındaki çalışmalarını özetlemiştir.

Ferruh Arsunar'ın kitabı, Gaziantep ve çevresinin musiki folkloruna tahsis edildiği halde, ismi, umumî bir folklor eseri intibasını veriyor. Bize göre kitaba "Gaziantep Musiki Folkloru" isim grupu daha uygun bir başlık olabilirdi.

Yazar, 1936, 1943-1944 ve 1946 yılları arasında yaptığı üç seyahat sonunda kitabının malzemesini toplamıştır. Fer-

ruh Arsunar'a göre Doğu Anadolu'nun güneyindeki Hakkâri, Mardin ve Urfa Bölgesiyle Gaziantep çevresinin musiki havaları arasında büyük bir birlik ve benzerlik göze çarpmaktadır.

İşte bu bölgeden müstakil olarak ayırdığı malzemeyi kendi önsözünde söylediği gibi I- İskân bölgesi II- İl merkezi III- Yayla ve dağ bölgeleri olmak üzere 3 bölümde incelemiştir.

Ferruh Arsunar'ın bu tasnifi oldukça itibarîdir. Gaziantep ve çevresinde yaşayan aşiretlere dair verdiği bilgiler, tarihî kayıtlarla ve diğer çevre vilâyetlerle, daha doğrusu mıntakalar üzerinde yapılan etnoloji, etnoğrafya ve folklor çalışmaları ile karşılaştırılmadıkça sağlam neticelere varılamaz. Bununla beraber yazar, dil ve şive konusu hariç, folklor ilminin ilk vazifesi olan kayıt ve tesbit işini mükemmel bir surette başarmıştır.

Memleketimizde halk edebiyatı ve hususiyile halk şiiri üzerinde çalışanlar musiki kültüründen mahrum oldukları için, metinleri, ancak sağlam bir şekilde tesbiti gaye edinmişlerdir.

Ferruh Arsunar, musiki ile birlikte bir bütün etşkil eden halk şiirinin folklorik karakter gösteren düğün ve oyunla ilgili 80'den fazla havasını notaya almak suretiyle mühim bir eksiği tamamlamıştır.

Eserde : Destanlar, türküler, mayalar, ilâhiler, ağıtlar, iskân ağzı türküler, âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden romanların varyantları, atasözleri, maniler, bilmeceler yer almış bulunuyor.

Yukarıda kısaca türlerini bahis konusu ettiğimiz malzeme arasında çok ta-

nınmamış olan iskân şairlerine ve bilhas- sa Güney Anadolu'da yaygın olan İlbey- lioğlu hikâyesinin muhtelif varyantlarına ve bir Beybörek rivayetine dair verilen bilgiler eserin zenginliğini arttıran kısım-lardır.

İleride Gaziantep ve çevresi üzerin- de yapılacak umumî bir monografide Fer- ruh Arsunar'ın bu eseri birinci kaynak olarak yer alacaktır.

Böyle mühim bir eseri meydana geti- ren yazarı, candan kutlarız.

Şükri ELÇİN

ANADOLU YEMEKLERİ

ve

TÜRK MUTFAĞI

Yazarları : Dr. Hamit Z. Koşay ve Akile Ülkücan; 150 sayfa, 41 adet levha halinde resim ve fotoğraf; Millî Eğitim Bakanlığı yayınlarından; Millî Eğitim Ba- sımevi, Ankara, 1961.

Medeniyetle tekniğin sür'atle ilerle- mesi karşısında gerileyen ve kaybolan kül- tür mirasımızı ilmî usullerle toplamak, tasnif edip değerlendirmek kaçınılmaz bir zaruret olmuştur.

Bugüne kadar Millî Eğitim Bakan- lığı ile üniversitelerimiz bazı ferdî çalış- malara az-çok yardım etmişler, fakat mad- dî ve mânevî kültürümüzü araştırarak et- noğrafya ve folklor enstitüleri kurmamış-lardır.

İstanbul'da Türk Folklor; Anka- ra'da ise yeni gelişmeğe çalışan Türk Et- noğrafya ve Folklor dernekleri maddî se- beplerden ötürü plânlarındaki hedefleri gerçekleştirememektedirler.

İşte maddî ve mânevî şartların çalış- mayı güçleştiren bu ağır havasında Ha- mit Z. Koşay, şahsî gayreti, sabrı, sempati- si ve otoritesiyle açtığı bir anketin neticelerini Akile Ülkücan'la birlikte "Anadolu Yemekleri ve Türk Mutfağı" adı ile yayınlamış bulunuyor.

Anadolu Yemekleri ve Türk Mutfa- ğı, yabancı millet ve memleketlerle kültür alışverişinin artmağa başladığı bir zaman-

da geleneksel maddî medeniyetimizin bir tarafını Anadolu coğrafyasındaki dağı- lışına göre tesbit eden mühim bir vesika- dır.

Yazarlar, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün bir genelgesiyle gönderilen ankete gelen cevapları bir ön- sözden sonra: "Türk Mutfağı, Mutfak Dü- zeni ve Araçları; Yemek vakti ve Ye- mekle ilgili Âdetler; Kış hazırlıkları; Çor- balar; Et Yemekleri; Kızartmalar ve Ba- lık Yemekleri; Kebaplar ve Köfteler; Dol- malar; Makarnalar; Pilâvlar; Börekler; Salatalar; Muhtelif Yemekler; Tatlılar" başlıkları altında toplamışlardır.

İlk bakışta derlenen malzemeyi alt alta getirmekten ibaret basit bir iş gibi görünen ve fakat bir çok yorucu saatlerin ve günlerin ortaya koyduğu bu kitap, ye- mek kültürümüzün zenginlik ve seviyesini öğretmek bakımından mânalı bir eserdir.

Orta Asya'dan itibaren türlü kültür ve medeniyetlerle alışverişe giren mille- timizin kendine hâs terkiibinden meyda- na gelen bu yemeklerin yalnız adları bile başlı başına bir inceleme konusudur. Türk yemeklerinin yapılış ve hazırlanışın- dan doğan isimler, deyimler ve bunların nüansları lûgat hazinemizi zenginleştire- cek niteliktedir.

Eser, Hâmit Z. Koşay'ın "Son Söz" ünde işaret ettiği gibi bütün Türkiyeyi tam olarak kapsamamaktadır. Birçok vilâyetler anketin dışında kalmıştır. Bunun bir sebebi, hiç şüphesiz kendilerine an- ket gönderilenlerin ilgisizlikleridir. Bu da artık bu hayatî meselenin teşkilâta bağ- lanmasının şart olduğunu ortaya koyu- yor.

Yazarlar, anket cevapları arasına Topkapı Sarayı mutfağına dair bilgiler ve Bir Türk Hekimi kitabından örnekler koy- muşlardır.

Bu nakil ihtiyacı duyulduğuna göre başka kaynakların gözden geçirilmesi fay- dalı olabilir ve tarihle coğrafya, yani ya- yılış arasında bir bağ kurulabilirdi. Bu konuda sûnameler, tarihler, seyahatna-

meler, yerli ve yabancı hâtırât eserleri, mecmualar, atasözleri, bilmeceler, maniler... akla hemen gelen kaynaklardır.

Böylece anketlerin boşlukları eski kayıtlarla doldurulmuş olurdu.

Şehir ve saray yemeklerine dair yazılanlar dışında "Anadolu Yemekleri" kitabı, etnoğrafya ilminin usullerine göre yazılmış tasvirî ilk eserdir.

İleride bu konuda çalışacaklar için faydalı malzemeyi ve iyi tertip edilmiş kadroları ihtiva eden bu kitap mühim bir boşluğu doldurmaktadır.

Şükri ELÇİN

TÜRKİYE'DE DOĞUMLA İLGİLİ ÂDET VE İNANMALARIN ETNOLOJİK ETÜDÜ

Yazan : Dr. Orhan Acıpayamlı; Atatürk Üniversitesi yayınlarından No: 15; Fen - Edebiyat Fakültesi araştırmalar serisi No: 8; 172 sayfa, Türk Tarih Kurumu Basımevi; 1961.

Dr. Orhan Acıpayamlı, geniş ölçüde değişiklik yaptığı habilitasyon çalışmasını yayınlamış bulunuyor. Bu çalışmanın ilk ağırlık noktasını bibliyografyasının teşkil ettiğini söylemeliyiz.

Memleketimizde bir çok ilim dallarında olduğu gibi, etnoloji, etnoğrafya ve folklor alanlarında da henüz tam ve mükemmel bibliyografyalar hazırlanmamıştır. Bundan ötürü herhangi bir konu üzerinde çalışmak isteyen ilim adamı, amelelikten mimarlığa kadar bütün işleri kendi yapmak zorundadır.

İşte böyle bir büyük sabır ve tahammül isteyen işi Orhan Acıpayamlı başarmış ve doğumla ilgili zengin bir bibliyografya elde etmiştir.

"Türkiye'de Doğumla ilgili İnanmaların Etnolojik Etüdü" bir "Giriş" ten sonra iki bölümde toplanmıştır. Birinci bölüm : (Gebe kalmak için çareler; gebelikten korunma çareleri; gebeliğin başlangıcı; cinsiyet tayini, doğuma hazırlık; doğum olayı; doğumdan sonra; lohusa; alkarısı; kırkbasması; kırklama), ikinci

bölüm ise : (Pratiklerin incelenişi; netice; sözlük; kısaltma; bibliyografya ve indeks) maddelerini ihtiva etmektedir.

Eserin giriş kısmı, bir "önsöz" de söylenmesi icap eden maddelerle karıştırılmıştır. Önsöz'le giriş arasında bir hudut çizilmediği için okuyucunun esere intikali kanaatimize göre güçleşiyor.

Orhan Acıpayamlı, bu kısımda bibliyografyayı nasıl hazırladığını ve anket yardımı ile ne suretle malzeme elde ettiğini anlattıktan sonra metod meselelerini münakaşa ediyor. Yazara göre, tarihî metodla mukayese metodu arzu edilen neticeyi vermez. Belçika ekolü sayılan psiko-sosyal metod bu konuyu işlemekte en elverişli yoldur. Malzemesini bu usulle işleyen yazar, kolaylık temini maksadiyle "pratik ve motif" terimlerini ortaya koymuştur. Birinci kelimeyi "âdet ve inanma" ikinci kelimeyi "pratiklerin kısımları" olarak kabul etmiştir.

Bilindiği üzere âdet ve inanma pratiği ihtiva etmekle beraber bir düşünce sistemidir. Bundan ötürü bir eksiklik ve boşluk içindedir. Motif sözünden ise âdet ve inanma parçalarının nasıl, nerede, hangi kullanım ve tekerrürlerde yer aldığını kestirmek kolay değildir.

Frazer'in tasnifine bağlı kalarak malzemesini tertip eden yazar, ilk bölümde (3. 13-96) doğumla ilgili ananeyi çok mükemmel bir şekilde gözümüzün önüne seriyor.

Eser ve yazara göre Türkiye tüm olarak Türk düşünölmüş ve ona göre tamimlere gidilmiştir. Ailelerin, erkek çocuğun doğumu ile ilgili istekleri yurdumuzda yaşayan ayrı ırk, milliyet ve dinlerden azınlıklar için de söylenebilir mi? Bu husus açıkça belirtilseydi her hangi bir tereddüt zihinlerde uyanmazdı.

Orhan Acıpayamlı tarih ve mukayese metodunu kullanmayı reddettiği halde, tarihten, eski türklere, yeni garp milletlerinden ve iptidailerden fırsat düşükçe aldığı örnekleri karşılaştırmıştır.

Bize göre, metodların donmuş kalıpları içinde kalmamak zarar yerine fayda getirir. Yerinde kullanılmak şartıyla tarih ve mukayese metodları psiko-sosyal metodu tamamlayabilir.

Orhan Acıpayamlı bu bölümde ilk netice olarak doğumla ilgili inanmaların müşterek karakter taşıdığını ve pratiklerin benzerlik ve ayniyetini tesbit etmiştir.

Yazar, ikinci bölümde malzemeyi formüle bağlıyor. Bu formüle göre pratiğin esasını teşkil eden hareketle ilgili kısımlar tatbik edilen pratiğin meydana getirdiği sonuç âdet ve inanmayı teşkil ediyor. Her maddeye tatbik edilen bu formül (P=F +s) (Pratik Fiiliyat, sonuç) den ibarettir.

Doğum olayının morfolojik ve bün-yevî özellikleriyle fonksiyon özelliğini güvenilir malzeme üzerinde işleyen Orhan Acıpayamlı, kendi ifadesile, pratiklerin sihrî bir temel üzerinde kurulup işlediği neticesine varıyor.

Etnoloji ve folklor alanında dikkate değer bir etüd yayınlayan yazarı kutlamayı zevkli bir vazife sayıyoruz.

Şükrü ELÇİN

KERKÜK HAVALARI

Yazan : Atâ Terzibaşı, 161 sayfa, Râ-bîta Matbaası, Bağdat, 1961/1381.

Atâ Terzibaşı, Türkiye okuyucularının yakından tanıdığı genç bir ilim adamıdır. Uzun yıllardanberi Kerkük ve çevresinde halk edebiyatı ve folklor incelemeleri yapmaktadır.

Geçen yıl, Türk Yurdu Dergisinde, "Kerkük Hoyratları ve Manileri" adlı üç ciltlik etüdünü tanıttığımız yazar, bu kerre hoyratlar dışında kalan eserleri müstakil bir kitapta toplamış bulunuyor.

Kerkük Havaları, Kerim Hattat'ın bir kapak kompozisyonu ile süslenmiştir, birbirini tamamlayan etüd ve metinler-

den ibarettir. Bu iki kısım: "Kitap için; Havalarımızın Eskiliği, Havalarımız ve Tekkeler; Dinî Mevlidler; Musikî Hayatımıza Toplu Bir Bakış; Çalgı Aletleri; Havalarımızın Tasnifi; Makam Havaları; Halay ve Oyun Havaları; Divan-Urfa Havasından Örnekler; Hoyrat Havalarından Örnekler; Gazel Havalarından Örnekler; Besteler" başlıklarını içine almaktadır.

Yukarıda adlarını saydığımız başlıklar bile halk musikisi konusunda bir yığın meselelerin cevap beklediğini göstermektedir.

Atâ Terzibaşı doğrudan doğruya bir musıkici değildir. Bununla beraber halk musikimize olan ilgisi ve sevgisi onu bu havalar üzerinde durmaya sevk etmiştir.

Yazar, folklor ilminin usullerine sadık kalarak halk kaynağını esas tutmuş ve topladığı bilgiyi mümkün olan tarihî kayıtlarla beslemeğe ve tamamlamaya çalışmıştır.

Atâ Terzibaşı'ya göre Kerkük Havaları, Türklerin Irak'a yerleşmelerinden itibaren zamanın seyri içinde türlü hayat hâdiseleri ile gelişmiş ve bugüne kadar bir gelenek halinde devam etmiştir. Bu mahallî karakter taşıyan havaları, Kadirî, Mevlvî ve Bektaşî tekkeleriyle Mevlid merasimleri ayrıca beslemiş ve unutulmaktan kurtarmıştır.

Atâ Terzibaşı'nın bu yeni kitabında türlü musikî aletleriyle makam ve havalara dair geniş bilgi verilmiş ve bunlar derlenmiş olan malzeme ile bağlanmaya çalışılmıştır.

Türk halk musikisi ile uğraşanlar için faydalı bir kaynak vazifesini görecek olan bu kitaptaki havaların, başka yazarlar tarafından notaya alınması en büyük dileğimizdir.

Şükrü ELÇİN